

ORIENTAČNÍ MAPKA

Technické památky

ve správě Technického muzea v Brně:

Vodní mlýn ve Slupi, okres Znojmo

Vodní mlýn v Hamrech, okres Žďár nad Sázavou

Větrný mlýn v Kuželově, okres Hodonín

Kovárna v Těšanech, okres Brno-venkov

Stará huť u Adamova, okres Blansko

Keramická dílna v Novém Veselí, okres Žďár n. S.

Ivančický viadukt, okres Brno-venkov

Technické muzeum v Brně
612 00 Brno, Purkyňova 105
20

Knihovna TMB

326802000640

Technické muzeum v Brně
KNIHOVNA

R 393

signatura

2000640

přir. číslo

R 2025

Vodní mlýn ve Slupi, okres Znojmo
s expozicí mlynářské techniky

Ideové řešení a projekt obnovy:

Kolektiv pracovníků Technického muzea v Brně pod
vedením ing. Stanislava Neužila

Architektonické a výtvarné řešení expozice:

Ing. arch. Zdeněk Lang
Akad. malíř Jaroslav Fišer
Drahoslav Beran

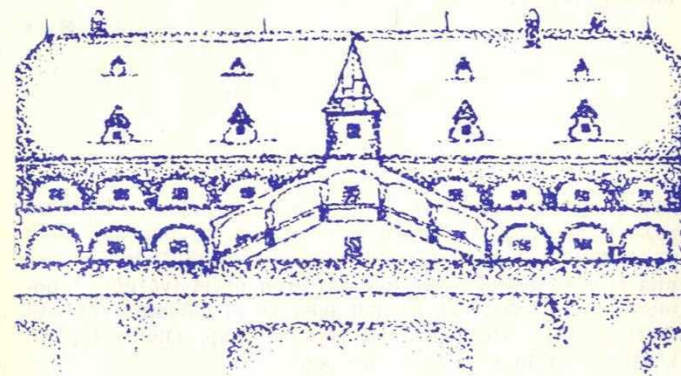
Realizace:

Technické muzeum v Brně
Krajské středisko státní památkové péče a ochrany
přírody v Brně
Okresní stavební podnik ve Znojmě
Brněnské veletrhy a výstavy v Brně

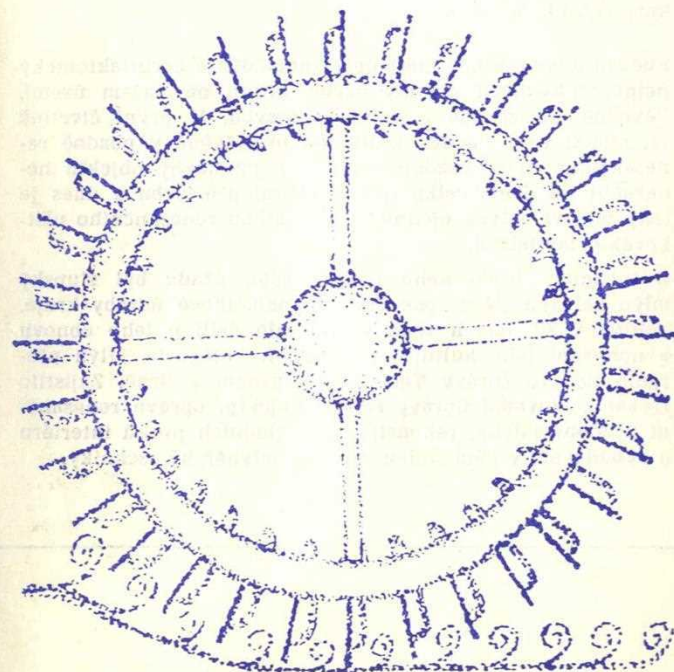
Tisk 52 3178-82

R393

Technické muzeum v Brně

VODNÍ MLÝN VE SLUPI S EXPOZICÍ MLYNÁŘSKÉ TECHNIKY

„Celé dějiny vývoje strojů lze sledovat na dějinách vývoje obilních mlýnů.“

Karel Marx

Dějiny vodního mlýna ve Slupi jsou úzce spojeny s vývojem rozsáhlého krhoviccko-jaroslavického vodního náhonu, který po staletí spoluutvářel vodní poměry povodí Dyje na hranici Moravy a Rakouska a vtiskl svou pečť tvářnosti jihomoravského pohraničí. Sloužil jako zdroj pohonné síly pro čtyři mlýny: Neslovice, Micmanice, Slup, Oleksovičky a k napájení rybníků v celém povodí.

Ves Slup (ve středověku zvaná Čule) se připomíná již v roce 1228 z privilegia krále Přemysla I. a první zpráva o mlýnárni ve Slupi je doložena k roku 1512 z dochované listiny slupské vrchnosti (ženského cisterciáckého kláštera v Oslavanech) poslané olomouckému biskupství.

V 16. až 18. století byl slupský mlýn, přecházející spolu se vsí od jedné vrchnosti k druhé, jedním z největších na Moravě. Od roku 1810 se stal svobodným statkem ve vlastnictví mlynářských rodů až do roku 1945. Poslední majitelé získali mlýn v roce 1946 jako konfiskát, vnesli ho jako družstevní podíl do JZD a v roce 1970 mlýn darovali československému státu.

Budova mlýna náleží mezi nejvýznamnější a architektonicky nejpozoruhodnější objekty svého druhu na našem území. Původně šlo zřejmě o gotickou stavbu. V první čtvrtině 17. století byla budova radikálně přestavěna v pozdně renesančním stylu. Pozdější úpravy a přestavby objektu narušily ve svém celku tuto základní přestavbu a dnes je tedy budova mlýna ojedinělou památkou renesančního užitkového stavitelství.

Z iniciativy brněnského památkového úřadu byl slupský mlýn zařazen již v roce 1953 do památkové údržby kraje. Teprve v 70. letech však vyvrcholilo úsilí o jeho obnovu a uchování jako kulturní památky I. kategorie. Mlýn převzalo do své správy Technické muzeum v Brně. Zajistilo rozsáhlé stavební úpravy celého objektu, opravu renesanční výzdoby mlýna, rekonstrukci základních prvků interiéru a vybudovalo v něm stálou expozici mlynářské techniky.

V původních obytných prostorách mlýna jsou instalovány cenné dokumenty o vývoji mlecí a mlynářské techniky. Její počátky jsou spjaty s nejstaršími zemědělskými civilizacemi ve všech částech světa. Nejjednodušším a nejstarším nástrojem na zpracování obilovin bylo drtidlo, složené ze zrnوترky a drtiče. Neměnilo se po celá tisíciletí.

Významným mezníkem ve vývoji techniky mletí byl vynález dvou rotačních mlynářských kamenů a vznik žernovů. Z počátku ručních pákových žernovů, později vyspělých konstrukcí s převody poháněné jak lidskou, či zvířecí silou, tak později i silou vody či větru. Touto technikou žernovů se mlelo obilí až do středověku.

Další epocha vývoje mlecí techniky je spojena již se vznikem a rozšířením obilních mlýnů, které na rozdíl od rotačních obilních mlýnků byly mohutné konstrukce s nesrovnatelně vyšší produktivitou mletí. Hnací silou těchto mlýnů bylo převážně vodní kolo, od něhož se energie přenášela soubory ozubených kol obvykle z dřevěných palců k mlynářským kamenům. I když se středověké konstrukce obilních mlýnů udržely v našich zemích až do 18.—19. století, docházelo v tomto období k značnému vývoji jak v pohonu, tak v mechanice převodů a hlavně ve zpracování mlynářských kamenů. Jejich výroba a systematická údržba byla základem mlecí účinnosti každého mlýna.

Přechod od mlynářských kamenů k válcovým stolicím tvoří další historický mezník ve vývoji mlynářské techniky. Začíná koncem 19. století a je vyvolán potřebou dalšího zprůmyslnění mletí. Použití válcových stolic umožnilo přechod k částečné automatizaci mlynářského provozu. Ve spojení s vysévacími a čistícími stroji se válcové stolice staly základními prvky tzv. automatických mlýnů v první polovině 20. století.

S rozvojem socialismu u nás dochází k hluboké přestavbě materiálně technické základny mlynářského průmyslu. Mlynářská technika prodělává v tomto období hluboký převrat související s probíhající vědeckotechnickou revolucí.

V provozních prostorách mlýna, které tvoří více než dvě třetiny plochy objektu, je technologická část expozice mlynářské techniky. Ve mlýnici jsou zabudovány čtyři kompletní a funkční technologické celky, reprezentující techniku minulých staletí našich vodních mlýnů:

České (též staročeské) složení s jednoduchou mlecí technikou, kde se hnací síla od vodního kola převáděla k mlecím kamenům palečným soukolím s dřevěnými zuby. Všechny pracovní úkoly spojené s dopravou obilí, jeho čištěním a tříděním byly prováděny ručně.

Kašník — modifikované české složení k mletí prosa a k přípravě jáhel, které bylo charakteristické pro jižní Moravu. Modifikace spočívala hlavně v jiném materiálu mlecích kamenů.

Amerikánské mlynářské složení, kde síla vodního kola se přenášela stojatou hřídelí pomocí kuželových kol přímo ke všem pomocným strojům. Melivo se od mlynářských kamenů dopravovalo výtahem na vysévač, kde se odsávala mouka, zatím co přepad šel do dalšího mletí.

Válcové (periodické) mlynářské složení, kde se místo mlecích kamenů k drčení obilí používalo válců. Tato technologie mletí obilí válci se používá až do současnosti.

Vodní mlýny zmizely z našich řek a potoků. Pryč je doba jejich klapotu v každé větší vesnici, veselé mlynářské chasy stárků, mládků, krajánků a děveček s rozšafným panem otcem v čele. Zůstala nám jen v pohádkách, povídkách a pěkných písničkách...

Zpřístupnění vodního mlýna ve Slupi s expozicí mlynářské techniky je příspěvkem pracovníků Technického muzea v Brně k poznání důležitosti obilního mlýna v dějinách techniky a k poučení o životě a práci minulých generací.

„Každá pozdější generace nalézá produktivní síly, nabyté předchozí generací, které jí slouží jako surovina pro novou výrobu.“

Karel Marx

